

Мильцева В. С.,
асpirант кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО – ГАРАНТИЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

ELECTRONIC JUSTICE – THE GUARANTEE OF THE JUDICIAL PROCEEDING

У статті аналізується поняття електронного судочинства, його функцій та практичні ризики, а також роль в ефективності судового процесу. Розглядається поняття єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, її складових частин і функцій. Також до уваги береться іноземний досвід із питання функціонування електронного судочинства, розкривається необхідність стратегічного планування у його запровадженні.

Ключові слова: єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, електронне судочинство, інформаційні технології, обмін даними, електронна форма, інтероперабільність.

В статье анализируется понятие электронного судопроизводства, его функции и практические риски, а также роль в эффективности судебного процесса. Рассматривается понятие единой судебной информационно-телекоммуникационной системы, ее составляющих и функций. Также во внимание берется иностранный опыт относительно вопроса функционирования электронного судопроизводства, раскрывается необходимость стратегического планирования при его внедрении.

Ключевые слова: единая информационно-телекоммуникационная система, электронное судопроизводство, информационные технологии, обмен данными, электронная форма, interoperability.

In this paper shall be analyzed the electronic justice concept, its functions and practical risks, as well as its significant role in the efficiency of the judicial proceeding. The concept of the unified judicial information and telecommunications system shall be studied, as well as its elements and functions. Also, the foreign experience regarding the electronic justice operation shall be considered and the necessity of the strategic planning within its implementation shall be demonstrated.

Key words: unified judicial information and telecommunications system, electronic justice, information technologies, data exchange, electronic form, interoperability.

«Дематеріалізація» судового процесу, безперечно, є результатом розвитку сучасних інноваційних технологій і суспільної потреби в запровадженні таких технологій у сферу правосуддя, в т. ч. щодо здійснення судового процесу в електронній формі. Сьогодні електронне судочинство має всі передумови для забезпечення ефективності судового процесу. Проте гармонійне функціонування електронного судочинства можливе лише в тому разі, коли є зрозумілим його наповнення, принципи та механізми реалізації, передбачення та керування ризиками, що можуть виникнути в процесі його здійснення.

На жаль, дослідженню теми електронного судочинства присвячено не так багато вітчизняних праць. Ще менше існує досліджень із глибоким аналізом функціонування електронного судочинства в світі. Можна зазначити, що ця тема тільки починає привертати увагу науковців. Однією з цікавих праць із цього приводу є монографія О.В. Бринцева, у якій він зазначає, що «основними напрямами роботи із запровадження повноцінного електронного судочинства є кардинальна переорієнтація всієї філософії державного електронного урядування з потреб державного апарату на потреби громадян і бізнес-структур; уніфікація електронних технологій у галузі електронного урядування; персоніфікація доступу (доступ до інформації з обмеженим доступом та інших персоніфікованих сервісів повинен бути прив'язаний не до державного органу розпорядника інформації чи сервісу, а до особи громадянина чи бізнес-структур).

тури, котрих безпосередньо стосується відповідна інформація чи сервіс); кардинальне реформування судового процесу з метою підвищення ефективності судової системи (форма електронного судочинства мусить бути основною і допускати відступ у традиційну паперову форму лише у виключчних випадках і лише в обмеженому ступені)» [1, с. 31]. Ще однією грунтовною працею з цієї тематики є дисертація Л.Р. Сердюк «Організаційно-правові основи впровадження електронного судочинства в Україні», в якій автор наголошує на необхідності «проведення цілісних, системних наукових досліджень в означеній сфері й обґрунутвання і напрацювання нових організаційно-правових заходів із метою широкого використання сучасних інформаційних технологій у судової діяльності та використання переваг електронного судочинства у судовій системі України» [2].

Наприкінці 2017 р. законодавець ввів у правову систему України поняття «єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система» (далі – ЄСІТС). У зазначеному законі надається визначення ЄСІТС у розділах, що стосуються господарського, цивільного й адміністративного процесів відповідно. Закон не містить загального єдиного визначення ЄСІТС, а лише затверджує факт її існування та перелічує її певні функції та механізми [3].

Зокрема, можна виділити такі функції ЄСІТС: подання заяви і документів до суду в електронній формі, автоматизований розподіл справ, обмін документами між всіма учасниками процесу в електронній формі,

аудіо- та відеофіксація судових засідань, направлення судового рішення за електронним цифровим підписом судді на офіційну зареєстровану адресу сторін тощо.

Більше деталізовано ЄСІТС розкрита в Концепції галузевої програми інформатизації судів загальною юрисдикції та інших установ судової системи. Так, відповідно до цієї Концепції, структура ЄСІТС містить у собі такі складові частини: зв'язок і передача інформації за допомогою високошвидкісних каналів передачі даних, адміністрування системи, судове діловодство та документообіг в електронній формі, автоматизований розподіл справ, судова статистика, судова практика (доступ кожного до узагальненої інформації за всіма судовими рішеннями), створення електронної бібліотеки суду, ведення кадрової роботи, аналітична обробка статистичної інформації, управління матеріально-технічним забезпеченням суду, доступ судів і працівників апарату судів до законодавства, технічна фіксація процесу, ведення єдиного державного реєстру судових рішень, ведення єдиної бази електронних адрес всіх суб'єктів владних повноважень, безпосередньо електронний суд, веб-портал суду тощо. Автор концепції, а саме Державна судова адміністрація України, намагається розглянути питання ЄСІТС більш комплексно та грунтовно. Проте навіть за такого підходу деякі важливі питання ЄСІТС, зокрема те, що стосується порядку взаємодії судів з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, отримання необхідної інформації та даних, принципи формування аналітики судової практики та права доступу до неї залишаються тільки на рівні декларування без їхнього концептуального наповнення [4].

ЄСІТС повинно функціонувати на засадах інтероперабельності, концепції, котра добре відома ЄС та тільки починає запроваджуватися в українській правовій системі. Інтероперабельність може бути визначена як здатність інформаційних і комунікаційно-технологічних систем та їх бізнес-процесів забезпечувати обмін даними, інформацією та знаннями. Ключовим моментом виступає гармонійна налагодженість взаємодії між різними учасниками ЄСІТС у процесі функціонування системи, безпека збереження та поширення даних, унеможливлення спотворення даних та оригіналів документів у процесі їхнього обміну, визначення, що саме необхідно вважати оригіналом документа тощо [5].

ЄСІТС покликана зробити судові органи сучасним правовим інститутом, який не тільки гармонійно співіснує з новітніми інформаційними технологіями, а й ефективно та доступно їх використовує. Обмін даними та документами в електронному судовому процесі має підвищувати якість доступу до правосуддя та бути зрозумілим для кожного із користувачів системи [6].

Електронне судочинство виступає повноцінним елементом структури ЄСІТС і не просто змінює форму здійснення судочинства, а й визначає та розкриває гарантії здійснення правосуддя в цілому. На самперед ідеється про встановлення достатнього рівня єдності та послідовності судової практики; вихід

на рівень використання можливостей сучасних інформаційних систем у процесі здійснення правосуддя в Україні; забезпечення публічності правосуддя та забезпечення довіри до судової системи України; реалізацію комплексного підходу та збалансованість у судовій системі України; реалізацію комплексного правового аналізу динаміки здійснення правосуддя з конкретних правових питань; прискорення обігу інформації, підвищення її якості та гарантію її безпеки та непорушності тощо.

Реалізація електронного судочинства містить у собі істотні ризики, які повинні враховуватися як у її запровадженні, так і у подальшому функціонуванні. Зокрема, одним із основних факторів ризику є продуманість і стратегічна орієнтованість системи електронного судочинства ще на початковій фазі її проектування з передбаченими та чітко визначеними механізмами контролю й оновлення системи в процесі її функціонування. Розробка прототипів, їх обговорення між усіма зацікавленими сторонами дозволяє запобігти або вчасно виправити будь-які неправильні тлумачення процесів і механізми взаємодії в системі електронного судочинства. Також ці прототипи надають зацікавленим сторонам і майбутнім користувачам можливість попереднього огляду елементів системи, не лише виконуючи інформативну функцію, а й створюючи поле для конструктивних пропозицій щодо вдосконалення системи та її відповідності справжнім потребам сучасного суспільства. Автори статті «Фактори ризику в інформаційних системах електронного судочинства» доречно зазначають, що «впровадження інформаційних систем як інструменту допомоги в структурних змінах організації змінює саму організацію. Задля уникнення потрясінь, пов'язаних із використанням нових інформаційних систем, люди повинні брати участь у відповідних тренінгах. Такі тренінги повинні охоплювати два аспекти: загальні навички інформаційно-комунікативних технологій і специфічні навички конкретної інформаційної системи» [7]. Таким чином, впровадження електронного судочинства має супроводжуватися цілим комплексом заходів щодо навчання працівників судових органів користування такою системою з розкриттям всіх її можливостей і вимог дотримання правил безпеки. Вбачається реальна необхідність розробки програми підвищення кваліфікації працівників судових органів, оскільки інформаційні технології перебувають у стані постійних змін і нових викликів. Досвід Італії в запровадженні електронного судочинства є яскравим прикладом доцільності цієї системи, а також проблем, що виникають у процесі її реалізації. У 2014 р. у проведенню з цього приводу досліджені було зафіксовано, що за декілька місяців було здійснено приблизно 13 744 000 електронних комунікацій у рамках електронного судочинства, що стало підставою для істотної економії державного бюджету. Проте визначається помітна різниця між різними регіонами країни – тими, яких можна назвати «експертами інновацій», і тими, котрі залишилися далеко позаду від втілення інноваційних технологій у судочинстві [8].

Це підкреслює важливу роль Держави в правильній координації запровадження електронного судочинства по всій її території та стратегічному плануванні підвищення кваліфікації всіх працівників суду.

Враховуючи важливість та актуальність електронного судочинства, вбачається доцільність запровадження офіційної платформи для обговорення питань щодо його функціонування та розвитку. Така електронна платформа передбачає активну участь в обговореннях як професійної спільноти, так і громадян, що є кінцевими бенефіціарами електронного судочинства. Можна визначити основні цілі такої платформи: професійне інформування щодо будь-яких нових законів, інструкцій і проектів електронного судочин-

ства, постановок її ініціація дебатів із проблемних питань, опитування з важливих та актуальніших аспектів системи з метою забезпечення безпосередньої участі будь-якого громадянина у процесі налагодження функціонування електронного судочинства.

Сьогодні не розроблено визначення поняття електронного судочинства, повністю не розкриті всі складові частини ЄСІТС, недостатньо сформовані принципи та механізми взаємодії всіх складників зазначененої системи та втілення принципів інтеопрабільності в процесі функціонування електронного судочинства. Тож важливість електронного судочинства в гарантуванні ефективності здійснення судового процесу потребує подальшого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бринцев О.В. «Електронний суд» в Україні: досвід та перспективи: монографія. Харків: Право, 2016. 72 с.
2. Сердюк Л.Р. Організаційно-правові основи впровадження електронного судочинства в Україні: автореферат. URL: http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/c24/dis_Serdiuk%20L.%20R..pdf.
3. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
4. Концепція галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи. URL: <http://court.gov.ua/userfiles/concept.pdf>.
5. IDABC. Enterprise & Industry DG, European Interoperability Framework for panEuropean e-government services, version 1.0, Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, Brussels, 2004. URL: <http://ec.europa.eu/idabc/servlets/Docd552.pdf>.
6. Van den Hoogen, R. Will E-Justice still be Justice? Principles of a Fair Electronic Trial. International Journal for Court Administration. 2008. № 1 (1). P. 65–73. URL: file:///C:/Users/Myltseva/Desktop/PHD/128-278-1-SM.pdf.
7. Joao R. Risk factors in e-justice information systems. Elsevier. 2013. URL: https://ac.els-cdn.com/S0740624X13000385/1-s2.0-S0740624X13000385-main.pdf?_tid=1478c5a3a529421685746d5c3b569f85&acdnat=1524123321_ffd333f648ef94600be07b4db0f420ac.
8. Daniela Piana. La justice électronique territorialisée: gouvernance et réforme judiciaire en Italie. IHEJ. 2014. URL: <http://ihej.org/wp-content/uploads/2016/03/Entretien-Daniela-Piana-Mise-en-page-IHEJ-Version-finale.pdf>.